

Peter S. Hawkins a tváře *Komedie*

Martin Pokorný

pokorny.cz@gmail.com

Peter S. Hawkins absolvoval takřka celou svou akademickou kariéru na teologické fakultě Yaleovy univerzity (Yale Divinity School), kde se před pěti lety emeritoval. Jeho odborné dílo k Dantově *Komedii* není na počet stran rozsáhlé: takřka celé je shromážděno v třístapadesátistránkové knize *Dante's Testaments: Essays in Scriptural Imagination* z roku 1999. Hawkins však vyniká schopností citlivě interpretovat biblické a teologické aluze v Dantových verších způsobem, který bere ohled na jejich svébytný rytmus, dramatické začlenění a významovou komplexitu. Hawkins čte Danta jako křesťan křesťana, avšak s plným vědomím svérázu Dantovy básnické teologie a teologické poetiky.

K vlastní studii, kterou zde nabízíme českému čtenáři, přičiňme jen tři stručné poznámky.

1. Hawkinsovu spekulaci o tom, že se obraz člověčenství (*la nostra effige*, R XXXIII, 131) z vrcholu Dantovy nadsvětské vize usmívá, je nutné chápat v souvislosti napětí mezi nevýslovným okamžikem finálního zření a celkem básně, která nás k němu přivádí. Klimatický okamžik je v *Komedii* nepochybně podán tak, aby jakékoli jednoznačné nitrosvětské atribuce vylučoval: vymyká se smyslům i rozumu, a bylo by tedy nesmyslné bez výhrad tvrdit, že se usmívá. Lze do něho však oprávněně *promítat* stavebnou logiku celé básně, zvláště pak *Ráje* — a strukturální význam Beatricina úsměvu, jak jej odhaluje Hawkinsovo čtení, nám vskutku dává právo představovat si podobu svrchované vize s příděchem nadzemského úsměvu, byť tuto představu (měřeno kritérii *Komedie*) vždy přijímáme tak trochu na vlastní riziko.

2. Provázání síly Beatricina úsměvu s příběhem Semelé, jak je Beatrice vytyčuje v R XXI, 4–12 (viz níže, s. 205), propojuje Hawkinsovu úvahu s celým okruhem ovidiánských zkoumání, o něž se americká dantistika — včetně Hawkinsovy spolupracovnice Rachel Jacoffové — zasloužila zvláště vysoce. *Ráj* je rámcován zmínkou o Marsyovi v I. zpěvu (R I, 20) a poukazem k Argonautům v popisu nejvyšší vize (R XXXIII, 96; ovšem srov. již R II, 16–18), další ovidiovské reference procházejí celou básní a tvoří svébytný významový komplex. Zde zdůrazněme alespoň to, že přirovnání k Semelé vystihuje *ambivalenci* blaženého úsměvu z pohledu prostého smrtníka, a poukazuje tak k jednomu ze základních tajemství *Komedie*: jak se může Boží dobrota projevovat jak peklem (viz P III, 4–6), tak rájem. Ovidiovy *Proměny* Dantovi slouží za rezervoár obrazů k vyjádření této ambivalence.

3. Hawkinsův nejsmělejší interpretační krok spočívá v tom, že Beatricin blažený úsměv staví do jedné řady s nejrůznějšími pousmánímí, jež se v předchozích kantikách rýsují na obličejích Vergilia, Statia i samotného Danta, například při pohledu na lenocha Belacquu (viz níže, s. 204). Jakmile totiž Beatricin rajský úsměv i při vědomí všech rozdílů propojíme s úsměvy pouhých smrtelníků, dává nám to právo v úvaze postupovat dál: jednak k pláči, který Beatricino zjevení u Danta nejprve vyvolá (O XXXI, 20, 34 aj.), jednak ke smíchu, který je škodolibý či zlý, a nakonec vůbec ke všem výrazům tváře. Pekelné škleby (včetně poutníkůvých vyděšených grimas) pak jsou vůči rajskému úsměvu v podobném vztahu jako pekelné temnoty vůči rajskému jas; neboť světlo samozřejmě rozradostňuje a temnoty přinášejí chmury — u Danta i v bibli.

Překladem Hawkinsovy studie připomínáme 700 let od Dantovy smrti, k níž došlo 14. září 1321.